

ДУГАНЕЦЬ Н. В.

к. е. н., доцент

Подільський державний аграрно-технічний університет

КОРКУШКО О. Н.

к. е. н., доцент

Подільський державний аграрно-технічний університет

ОСНОВНИ ПЕРІОДИ І ФОРМИ ІНТЕГРУВАННЯ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ

Проведено історичний аналіз розвитку інтеграційних процесів в агропромисловому комплексі та виділено основних три періоди агропромислової інтеграції. Наведено основні форми вертикально та горизонтально інтегрованих структур при вирощуванні сільськогосподарської продукції. Розглянуто асоціативні форми об'єднання в агропромисловому комплексі, які засновані на добровільних відносинах кооперації. Виділено особливості виникнення та функціонування інтегрованих формувань холдингового типу. Визначено основні умови ефективності входження сільськогосподарських підприємств до складу агрохолдингу.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, вертикальна інтеграція, горизонтальна інтеграція, форми, холдинг, сільськогосподарське підприємство.

ДУГАНЕЦЬ Н. В.

к. э. н., доцент

Подольский государственный аграрно-технический университет

КОРКУШКО О. Н.

к. э. н., доцент

Подольский государственный аграрно-технический университет

ОСНОВНЫЕ ПЕРИОДЫ И ФОРМЫ ИНТЕГРАЦИИ В АГРОПРОМЫШЛЕННОМ КОМПЛЕКСЕ

Произведен исторический анализ развития интеграционных процессов в агропромышленном комплексе и выделены основные три периода агропромышленной интеграции. Приведены основные формы вертикально и горизонтально интегрированных структур при выращивании сельскохозяйственной продукции. Рассмотрены ассоциативные формы объединения в агропромышленном комплексе, которые основаны на добровольных отношениях кооперации. Выделены особенности возникновения и функционирования интегрированных формирований холдингового типа. Определены основные условия эффективности вхождения сельскохозяйственных предприятий в состав агрохолдинга.

Ключевые слова: агропромышленный комплекс, вертикальная интеграция, горизонтальная интеграция, формы, холдинг, сельскохозяйственное предприятие.

DUGANETS N. V.

candidate of economical sciences, associate professor

State Agrarian-technical University of Podillya

KORKUSHKO O. N.

candidate of economical sciences, associate professor

State Agrarian-technical University of Podillya

THE BASIC PERIODS AND FORMS OF INTEGRATION IN AGROINDUSTRIAL COMPLEX

The historical analysis of the development of integration processes in the agricultural sector is produced and basic three periods of agroindustrial integration are distinguished. The basic form of vertically and horizontally integrated structures are brought at grown agricultural products. Associative forms of association in agriculture are considered, which are based on voluntarily relations of cooperation. The features of origin and functioning of the integrated forming of holding type are distinguished. The basic conditions of effective entry farms of the agricultural holding are certain.

Keywords: *agroindustrial complex, vertical integration, horizontal integration, forms, holding, agricultural enterprise.*

dnv1@list.ru, oleg-ua82@mail.ru

Постановка проблеми. Виробництво в агропромисловому комплексі розвивається переважно на основі кооперації та інтеграції. Інтеграція відбувається завдяки підприємницькій ініціативі і обслуговує, передусім, інтереси великих власників. При цьому, чим більший дефіцит на ресурс, яким володіє власник, тим більший вплив він має на інтеграційні процеси. Так, останнім часом у вітчизняному аграрному секторі найбільш дефіцитними були фінансові ресурси. Як наслідок, сучасні інтеграційні процеси йдуть під диктування великих інвесторів.

Проведений історичний аналіз основних періодів агропромислової інтеграції показує, що інтеграція не потребує адресної громадської підтримки. Достатніми умовами для інтеграційних процесів є товарне виробництво і підприємництво. Тому, багато сучасних економістів розглядають інтеграцію в аграрному секторі України, позбавленому державної допомоги, як природний шлях виходу з кризи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтенсифікація агропромислового виробництва і, зокрема, функціонування продуктових підкомплексів в новій системі економічних відносин, представляють недостатньо вивчену сферу. Розробці теоретичних питань ефективного функціонування сільськогосподарських і переробних підприємств присвячені наукові праці зарубіжних та вітчизняних авторів: Маркса К., Рікардо Д., Маршалла А., Сміта А., Самуельсона П., Кейнса Д., Вермеля Д.Ф., Імаса Є.В., Палія В.Ф., Огійчука М.Ф., Пушкарка М.С., Саблука П.Т., Соколова Я.В., Сопко В.В. та інших. Однак, у багатьох наукових роботах розкривається організація окремих аграрних та переробних галузей і недостатньо приділено уваги проблемам функціонування інтегрованих формувань в агропромисловому підкомплексі.

Постановка завдання. Завдання полягає у дослідженні історичного розвитку основних періодів агропромислової інтеграції, вивченні основних форм вертикальної та горизонтальної інтеграції, визначенні умов ефективності функціонування інтегрованого формування холдингового типу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Агропромислове виробництво є складною системою підприємств, господарств і асоціацій з різноманітними горизонтальними і вертикальними зв'язками. Воно характеризується своєю специфічною технологією, технікою, організацією праці і управління, економічними і соціальними формами. До головних засобів виробництва АПК відносяться земельні, біологічні і технічні ресурси. Набір цих ресурсів має бути не випадковим, а впорядкованим, системним. Тільки єдність продуктивних сил і виробничих стосунків визначає стійкість такої системи. У сільському господарстві можливості концентрації капіталу і праці на невеликій території істотно обмежені [1, с. 5].

У агропромисловому комплексі України були сформовані і розвивалися різноманітні форми агропромислової інтеграції, які відрізнялися за характером виробничих зв'язків, ступенем самостійності підприємств, що входять в об'єднання, поєднанням централізації і децентралізації управління. У цьому процесі ми виділили три основні періоди розвитку інтеграційного процесу в АПК.

Для першого періоду характерний розвиток як горизонтально-, так і вертикально-інтегрованих структур на основі планової економіки, концентрації і спеціалізації виробництва, централізації систем управління ними. У цьому періоді головними формами вертикальної інтеграції були трести і промислові об'єднання (промоб'єднання), а горизонтальною – машинно-технологічні і ремонтно-технічні станції.

Особливістю цього періоду інтеграції в агропромисловому комплексі була відсутність єдиної для усього продовольчого підкомплексу науково-технічної політики, що не забезпечувало формування стійких інтеграційних зв'язків науки та виробництва, що

стримувало розвиток технічного, технологічного і організаційно-економічного прогресу в життєво важливій сфері.

Другий період характеризується створенням вертикально-інтегрованих структур, які є об'єднаннями підприємств на основі планового управління виробництвом. Основними формами вертикальної інтеграції цього періоду є агропромислові підприємства (радгосп-завод), агропромислові об'єднання (АПО) і агропромислові комбінати (агрокомбінат).

Особливістю другого періоду є перетворення (реорганізація) державних структур управління АПК, яке суттєво не вплинуло на інтенсифікацію виробництва [2, с.247].

Ми вважаємо, що початок третього періоду інтеграції в АПК, пов'язаний зі зміною форми власності підприємств, що відбувалося на тлі загальної приватизації державних установ.

Третій період характеризується формуванням вертикально-інтегрованих структур управління підприємством, що відрізняються як за характером виробничих зв'язків, так і за ступенем самостійності підприємств, що входять в об'єднання. Їх можна розділити на дві групи: асоціативні (горизонтального типу) і корпоративні (вертикального типу).

До асоціативних форм об'єднання, які засновані на добровільних засадах кооперації, відносяться договірні форми об'єднань: асоціації (союзи), некомерційні партнерства і фінансово-промислові групи. Корпоративний тип інтеграційних зв'язків, що ґрунтується на економічній субординації та контролі, характерний для холдингових компаній, комбінатів і концернів.

Асоціації є найпростішою формою інтеграції. В них взаємозв'язок між товаровиробниками здійснюється на договірній основі, зі збереженням кожним її учасником усіх прав і обов'язків юридичної особи. Основна мета їх створення – координація підприємницької діяльності підприємств, що входять в неї, яка полягає в наданні їм маркетингових, управлінських та інших видів послуг.

Ми вважаємо, що найбільш ефективними інтегрованими структурами є агропромислові формування холдингового типу.

Холдингове формування – сукупність юридичних осіб, пов'язаних між собою договірними і майновими стосунками, при яких головна компанія (холдинг) здійснює керівництво діяльністю дочірніх і залежних організацій.

Інтеграція власності в агропромисловому комплексі України за допомогою створення холдингових формувань розвивається особливо динамічно.

З одного боку, це зумовлено наявністю великої кількості інвесторів (фізичних і юридичних осіб), що мають достатній капітал і оцінили привабливість вкладення коштів в АПК.

З другого боку, об'єктивно існує ряд особливостей виникнення і функціонування холдингових формувань, що сприяють інтеграції. До їх числа належать: 1) незначні витрати часу на створення холдингових формувань і зміну їх структури; 2) координація з єдиного центру діяльності великої кількості організацій; 3) оперативне ухвалення господарських і організаційних рішень; 4) оптимізація бази оподаткування з урахуванням того, що сільськогосподарські та промислові організації функціонують в різному податковому режимі [3, с.92].

Учасниками холдингових формувань стають, з одного боку, територіально-розрізнені сільськогосподарські підприємства, які нездатні в силу різних причин ефективно вести господарську діяльність. З іншого боку, переробні, обслуговуючі та торгівельні організації, які поділяються на дві групи: 1) економічно сильні організації, які зацікавлені в подальшому зростанні, а значить в стабільному постачанні сировини та зміцненні свого стану на відповідних ринках;

2) економічно залежні організації, що потрапили в сферу інтересів інтеграторів.

Причому, по мірі проникнення в галузь великих інвесторів, ряд переробних та обслуговуючих підприємств, що виступали на первинному етапі в якості інтеграторів, виявилися потім в ролі залежних або дочірніх підприємств [4, с.38].

Підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств у результаті входження до складу агрохолдингу обумовлена тим, що холдингові компанії, по-перше, дозволяють зберегти велике товарне виробництво, уникнути руйнівного банкрутства багатьох сільськогосподарських організацій, зберегти робочі місця і забезпечити соціальну стабільність. По-друге, сприяють надходженню капіталу, а як наслідок – технічне і технологічне переозброєння виробництва, ліквідація заборгованості із заробітної плати, її підвищення, зростання виробництва. По-третє, забезпечують участь сільськогосподарських підприємств у великих холдингових формуваннях, що сприяє розширенню ринків збуту аж до далекого зарубіжжя.

Висновки. У виробничо-господарській сфері холдинги є сукупністю господарських товариств, які пов'язані відносинами економічної залежності, одне з яких (головне товариство) в силу переважаючої участі в статутних капіталах інших товариств (дочірніх) визначає умови ведення ними господарської діяльності. Головне товариство встановлює дочірньому норми витрат матеріалів на одиницю продукції, технічно обґрунтовані норми виробітку; затверджує методику ціноутворення для внутрішнього товарообігу тощо.

Холдингові компанії дозволяють підвищити стабільність бізнесу, керувати ризиками, забезпечити безпеку основних майнових активів об'єднання, зменшити управлінські витрати, забезпечити єдність податкового і фінансового планування усередині компанії.

Ми вважаємо, що основний недолік агрохолдингів – недосконалість цінового механізму та економічних взаємовідносин між партнерами по інтеграції, що визначає монополізм з боку головної компанії (переробного підприємства) по відношенню до дочірніх підприємств (виробників сировини).

Список використаних джерел

1. Смирнов М.А. Особенности развития интеграционных процессов в свеклосахарном подкомплексе АПК ЦЧР [Электронный ресурс] : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. экон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / М. А. Смирнов. – 2007. – 27 с.
2. Шпикуляк О.Г. Институт аграрного рынка : [монографія] / О.Г. Шпикуляк. – К. : ННЦІАЕ, 2009. – 480 с.
3. Нестерчук Ю.О. Вертикальна інтеграція в системі стратегічних цілей аграрної політики країни / Ю.О. Нестерчук // Актуальні проблеми економіки АПК : [колективна монографія / за ред. Д.К. Семенди, О.І. Здоровцова]. – Умань : “Сочинский”, 2009. – С. 75–135.
4. Аничин В.Л. Теория и практика управления ресурсами в свеклосахарном подкомплексе АПК [Электронный ресурс] : автореф. дис. на соискание науч. степени доктора. экон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / В. Л. Аничин. – 2006. – 52 с.